

Pravidla MŠ Nerudova, České Budějovice, třída Berušky

Pravidla společného soužití v naší školičce (formulovaná společně s dětmi)

1. Chovám se k druhým tak, jak chci, aby se chovali oni ke mně
2. Umíme se rozdělit (o hračky, pamlsky, pomůcky)
3. Nerušíme při hře ostatní
4. Hezky se oslovujeme(jménem), vítáme a loučíme s druhými(při příchodu se pozdravíme a přivítám a při odchodu se rozloučíme)
Mluvíme slušně
5. Když něco potřebuji, slušně o to požádám
6. Můžeme požádat o pomoc starší děti či dospělé
7. Neberu si nic, co mi nepatří
8. Máme se rádi, jsem kamarádi
Dohodeme se bez hádek, žalování a ubližování
Hledáme společná řešení, vzájemně si pomáháme
9. Po skončení hry uklízíme hračky (pomůcky) na svá místa
S hračkami zacházíme šetrně
V šatně má každý své místo, kam ukládá všechny své věci, a snaží se je udržovat v pořádku a čistotě dle svých možností
10. Domlouváme se klidným hlasem, hluk nám škodí
Chodíme tak, abychom si neublížili
V ložnici se chováme tiše
11. Myjeme si ruce – před jídel a po jídle, po použití toalety apod.
12. Když jeden mluví, ostatní naslouchají
13. Když je mi něco nepříjemné, řeknu to
14. Chráníme přírodu, vše živé
15. Každý něco umí, všichni jsme důležití
16. Vážíme si práce druhých

Pravidla se vždy snažíme formulovat pozitivně, to znamená, že třeba pokyn *Nekřičíme!* nahradíme informací, sdělením o tom, jak se chováme, tzn. *Domlouváme se klidným hlasem!* atp. To znamená, nehovoříme o tom, co nemáme dělat, ale o tom, co dělat máme – děti potřebují vědět, co od nich očekáváme, a tyto informace v zákazech obsaženy nejsou, proto se snažíme vyvarovat se jejich používání.

1.Chovám se k druhým tak, jak chci, aby se chovali oni ke mně

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- využíváme přirozených situací, které se zpočátku běžně vyskytují, když se utváří zcela nová sociální skupina z dětí, které přicházejí z rodinného prostředí a jejichž sociální zkušenosti jsou zcela minimální (může se např. vyskytnout vysmívání, lhaní, svalování viny na druhé, vzájemné braní hraček atd.).
- při řešení těchto situací poskytujeme prostor pro **spoluúčast a aktivitu dětí**, protože jejich vlastní řešení má mnohem větší hodnotu než to, co bychom jim „naservírovali“ v podobě hotových sdělení.

A. Situace v MŠ:

Milan se posmíval Terezce. Terezka se rozplakala.

Učitelka: „Milane, myslím, že Terezku velmi mrzí, jak ses jí posmíval. Co myslíš, že by se s tím dalo dělat?“

Situaci vyřešíme společně s Milanem, můžeme využít i návrhů ostatních dětí (observační učení).

Jsou situace, kdy je potřeba vyjádřit **kategorický nesouhlas**, abychom zabránili dítěti v nežádoucím chování, které je v rozporu se základními požadavky a pravidly mezilidských vztahů (dítě fyzicky napadá druhé dítě, nadává apod.).

Mluvíme jen o pozorovatelném chování, vyhýbáme se hodnocení osoby!

Existují situace, kdy se dítě chová nevhodně ve skupině svých kamarádů, např. „vytahuje se“, a my to nechceme přejít bez povšimnutí, ale zároveň nechceme nápadněji zasahovat před ostatními dětmi (abychom neupozorňovali na nežádoucí chování a aby nedošlo k jeho zpevnění). Tehdy stačí někdy jen **pohled, gesto**. Zkušené učitelky ví, že zpětná vazba podaná dítěti tímto způsobem má mnohem větší účinnost, než mnohoslovné káravé projevy.

B. Diskuse v komunitním kruhu (směřující k vyvození pravidel společného soužití):

Komunitní kruh

Jedna ze stěžejních metod budování bezpečného a důvěryhodného prostředí v MŠ.

Jeho posláním je navození prožitku společenství a výměna informací, které se týkají našich názorů, postojů a pocitů.

Aby komunitní kruh splnil své poslání, tj. napomáhal k vytvoření soudržnosti skupiny, a přispěl ke kultivaci vztahů ve skupině, musí se stát pravidelnou součástí režimu dne.

Je třeba dodržovat následující **pravidla**:

- každý má právo na svobodné vyjádření svého názoru, za který se mu nikdo neposmívá, nekárá ho a nezlehčuje. Děti ví, že co bylo v kruhu řečeno, nebude dále zneužito.
- mluvit může jen ten, kdo má v ruce po kruhu posílaný předmět, ostatní naslouchají.
- každý má právo mluvit i nemluvit. Kdo nechce hovořit, může poslat předmět dál.
- v kruhu by se nikdy neměl řešit konkrétní problém konkrétního dítěte (např. učitelka by nikdy neměla vyzvat děti, aby řekly kamarádovi, co udělal špatně apod. Takové dítě by prožívalo velmi negativní pocity, které by je mohly celoživotně nepříznivě ovlivnit.).

K vyvození pravidla mohou sloužit obecně položené otázky typu:

- *jak se cítíme, když nám někdo ubližuje, když nás nikdo nebere vážně, když se nám někdo posmívá?* atp. (děti mají příležitost uvědomování si svých vlastních emocí, učí se je za pomoci učitelky pojmenovávat a to jim pomáhá orientovat se v sobě samých).
- *jak se k nám chová kamarád?* (děti mají možnost vyjádřit své představy, přání, očekávání).

Při diskusích v komunitním kruhu děti získávají důležitou sociální dovednost – učí se, že se v řeči střídáme, nasloucháme druhému a čekáme, až na nás dojde řada, učí se respektu společenství vůči jeho jednotlivým členům. Děti si osvojují dovednost rozhodnout se, dovednost aktivního odmítnutí – dovednost říci ne.

Očekávané výstupy

- respektovat potřeby jiného dítěte, chovat se a jednat na základě vlastních pohnutek a zároveň s ohledem na druhé

- utvořit si základní dětskou představu o pravidlech chování a společenských normách, o tom, co je s nimi v souladu a co nikoli, a ve vývojově odpovídajících situacích se podle této představy chovat (doma, v MŠ i na veřejnosti)
- pochopit, že každý má ve společenství (v rodině, ve třídě, v herní skupině) svou roli, podle které je třeba se chovat

2. Umíme se rozdělit (o hračky, pamlsky, pomůcky)

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- společné oslavy narozenin
- společné činnosti – např. pečení vánočního cukroví, martinských rohlíčků, kdy děti své pečivo dávají ochutnat dětem z vedlejší třídy, kuchařkám, učitelkám, rodičům, sourozencům atd.
- diskuse v komunitním kruhu na téma *Jaké to je, když se s námi někdo rozdělí?, Také ses někdy o něco rozdělil?, S kým?, O co?* atd.
- literární činnosti – různá říkadla, příběhy, pohádky, např. kratičký příběh *Pomeranč a jablko* z publikace Rachil Baumvolové *Hlasy v trávě*:

*Holčička oloupala pomeranč a uviděla, že má pod kůrou plno drobných dílků. Zeptala se ho: „Pročpak jsi, pomeranči, z tolika dílků?“
„To proto, aby ses mohla se všemi rozdělit,“ odpověděl pomeranč.
„A ty, jablíčko? Proč ty nemáš dílky? Abych tě mohla sama celé sníst?“
„Ne,“ odpovědělo jablko. „Proto, abys mě mohla celé darovat.“*

Na tento text můžeme navázat praktickou činností, kdy se děti vzájemně dělí o pomeranč nebo mandarinku, a tento kratičký příběh může též sloužit jako motivace k interakční hře *Daruj jablíčko svému kamarádovi* (každé dítě předá své jablíčko tomu, kdo je mu nejbližší; učitelka musí dbát na to, aby žádné dítě nezůstalo bez jablíčka).

- výtvarné činnosti – střídání se o kreslicí materiál na základě vzájemné domluvy
- hudební činnosti – střídání se o hudební nástroje či jiné pomůcky apod.

Očekávané výstupy

- posilovat soudržnost skupiny a přátelské vztahy mezi dětmi
- prožívat radost z obdarování druhého

3. Nerušíme při hře ostatní

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- využití přirozených situací zejména v průběhu volné hry, kdy sledujeme vztahy mezi dětmi (dětí mají právo na výběr hry, hračky i herních partnerů – to znamená, že kdo se chce připojit k již rozehrané, např. rolové hře, musí se domluvit s dětmi, které se jí účastní)
- diskuse v komunitním kruhu

Očekávané výstupy

- uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému
- přiznávat stejná práva druhým a respektovat je

4. Hezky se oslovujeme (jménem), vítáme a loučíme s druhými (při příchodu se pozdravíme a přivítám a při odchodu se rozloučíme) Mluvíme slušně

Očekávané výstupy

- chovat se zdvořile, přistupovat k druhým lidem, k dospělým i k dětem, bez předsudků, s úctou k jejich osobě

- uplatňovat návyky v základních formách společenského chování ve styku s dospělými i s dětmi (zdravit známé děti i dospělé, rozloučit se, poprosit, poděkovat, vzít si slovo, až když druhý domluví, požádat o pomoc, vyslechnout sdělení, uposlechnout pokyn apod.)

5. Když něco potřebuji, slušně o to požádám

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- využíváme přirozených situací, kdy pozorujeme, že dítě něco od druhého potřebuje a pomůžeme mu formulovat jeho přání, požadavek (dítě musí vědět, že brát druhému hračku bez vzájemné domluvy je nepřípustné, v případě odmítnutí se dítě učí přijmout ho a vyrovnat se s ním).
- záměrně navozujeme situace, které vedou k osvojování potřebných sociálních dovedností (např. s využitím metod tvořivé dramatiky – etuda, v níž dítě vystupuje v roli nebo samo za sebe, zkouší žádat druhého o hračku či pomoc).
- diskuse v kruhu o tom, jak by se děti zachovaly v jednotlivých situacích. Učitelka navodí situaci, např.:

„Hraješ si s panenkou svojí kamarádky, kterou sis půjčila bez dovolení a při oblékání jí ulomíš ručičku. Co uděláš?“

Společně s dětmi pak vyvozujeme pravidlo – *Co musíme udělat, chceme-li si něco slušně půjčit?*

- lze využít i maňáskové scénky, ve kterých děti mohou maňáskovi radit, jak to udělat, když si chce něco půjčit.
- přispíváme k pocitu osobní pohody dítěte tím, že vycházíme z jeho zájmů, naplňujeme jeho potřeby a dle možností vycházíme vstříc dětským přáním.

Očekávané výstupy

- rozvíjet u dětí schopnost přiměřeně vyjadřovat vlastní potřeby a přání
- verbálně formulovat svoje požadavky, respektovat případné odmítnutí a umět se s ním vyrovnat
- vyjednávat s dětmi i dospělými ve svém okolí
- respektovat osobní vlastnictví druhých

6. Můžeme požádat o pomoc starší děti či dospělé

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- volíme činnosti přiměřené aktuálním, vývojovým a individuálním zvláštnostem dětí.
- činnosti přitažlivě motivujeme a vedeme děti k tomu, aby dokončily započatou práci.
- podporujeme snahu dítěte po samostatnosti, např. při manipulaci s věcmi (ukázat, poradit, co může dítě s hračkou, pomůckou samostatně dělat – povzbudíme, oceňujeme úsilí dítěte).
- poskytujeme jen takovou míru pomoci, která je úměrná dosaženému stupni samostatnosti dítěte.

Očekávané výstupy

- vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení (dokončovat započatou práci)
- umět při náročnějším úkonu požádat o pomoc (nejprve kamaráda, potom dospělého)

7. Neberu si nic, co mi nepatří

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- využití spontánních situací, např.:

Na koberci jsme našli prstýnek, ke kterému se hlásily dvě holčičky. Každá tvrdila, že prstýnek je její. Nakonec jsme se dohodly, že ho zatím schovám u sebe a odpoledne se domluvíme s maminkami.

Prstýnek byl samozřejmě jen jedné z nich. S druhou dívenkou, která se k prstýnku hlásila, ač nebyl její, jsem situaci vyřešila za pomoci **empatie** a prostřednictvím podané **informace, sdělení** (bez jakýchkoli výčitek v hlase, kritiky, poučování, obviňování, moralizování jsem řekla: „Ten prstýnek se ti, Aničko, asi moc líbil a chtěla jsi ho mít pro sebe, ale věci, které nám nepatří, si nemůžeme brát.“).

Sdělení jsem záměrně formulovala jako **obecně platnou informaci** v první osobě množného čísla. Kdybych použila 2. osobu jednotného čísla (věci, které ti nepatří, si nesmíš brát, Aničko.), mohla by se holčička cítit ohrožená a vnímat dobře míněnou radu jako pokárání, vlastní selhání. Dítě, kterému se doposud tato informace nedostala nebo má dokonce informace opačné (maminka našla peněženku a nechala si ji), se právem může cítit ukřivděné a nepochopené.

- vhodné literární texty – Petiška, E.: *Pohádkový dědeček (Vládův drak, str. 27)*, Petiška, E.: *Martínkova čítanka a dvě klubička pohádek (Narozeniny, str. 61)*
- rozhovory v kruhu o přečteném, modelování situací, jak by se zachovali děti
- diskuse o tom, jak jsme se cítili, když se nám ztratilo něco, co nám bylo milé, co jsme měli rádi – děti hovoří v konkrétní rovině o tom, co se jim ztratilo a jak jim bylo.

Očekávané výstupy

- uvědomovat si rozdíl mezi tím, co je moje a co společné a patří tedy všem dohromady
- vědomě vůlí ovládat své chování

8. Máme se rádi, jsem kamarádi

Dohodeme se bez hádek, žalování a ubližování

Hledáme společná řešení, vzájemně si pomáháme

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- *interakční hry* – tyto hry nemají jen jediný výchovný či rozvojový cíl, lze se v nich postupně zaměřovat na dílčí sociální dovednosti:

Stimulují rozvoj vzájemných vztahů dětí v návaznosti na socializační mechanismy v předškolním věku.

Velkou výhodou je, že děti je rády hrají a rády tyto hry opakují. Proto se můžeme postupně zaměřovat na různé výchovné efekty jednotlivých her a zároveň opakováním dáváme prostor pro **upevnění požadovaných sociálních dovedností**.

Velmi významnou charakteristikou interakčních her je, že **nemají vítěze ani poražené**. Kladou důraz na **proces**, na samotnou činnost, na to, co se v průběhu her děje, nikoli na výsledek.

Mají nenahraditelný význam pro **rozvoj sociálního citění**, prožívání a chování v předškolním věku.

Napomáhají **posilování morálního citění, předávání sociálně žádoucích norem**, vytváření schopnosti rozlišení dobrého od špatného a vytváření předpokladů pro vznik svědomí.

Jde v nich o učení prožitkem, které je velmi účinné.

- další činnosti zaměřené na rozvíjení vzájemné spolupráce mezi dětmi – *hudební, tvořivě dramatické, výtvarné* (kuličková technika – práce ve dvojicích či skupinkách apod.)
- posilujeme u dětí schopnost sebekontroly a sebeovládání (přiměřeně usměrňujeme dětskou impulsivnost).
- vyřazujeme soutěživé prvky z ostatních her a podněcujeme děti k navazování citových kontaktů.
- vhodné literární texty – Petiška, E.: *Pohádková čítanka (O dvou kůzlátkách, str. 29; O ztraceném králíčkoví, str. 19)*, Petiška, E.: *Alenčina čítanka (Jak si zvířátka pomáhala, str. 16)*. Poslední dvě pohádky jsou typem pohádky kumulativní, proto jsou velmi vhodné k dramatizaci nebo jako předloha pro maňáskovou scénku.
- všímáme si a podporujeme vznik dětských přátelství a výchovně jich využíváme.

Očekávané výstupy

- uplatňovat své individuální potřeby, přání a práva s ohledem na druhého (obhajovat svůj postoj nebo názor, respektovat jiný postoj či názor), přijímat a uzavírat kompromisy, řešit konflikt dohodou
- spolupracovat s ostatními – osvojit si některé z interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních a kooperativních dovedností
- vnímat, co si druhý přeje či potřebuje, vycházet mu vstříc (chovat se citlivě a ohleduplně ke slabšímu či postiženému dítěti, mít ohled na druhého a soucítit s ním, nabídnout mu pomoc apod.)

9. Po skončení hry uklízíme hračky (pomůcky) na svá místa

S hračkami zacházíme šetrně

V šatně má každý své místo, kam ukládá všechny své věci, a snaží se je udržovat v pořádku a čistotě dle svých možností

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- využít situace, kdy hračky po hře zůstanou rozházené – zeptat se dětí, co s tím udělají. Následuje úklid, který můžeme provádět též formou hry – děti vhodně motivujeme.
- s dětmi se domluvíme na signálu, který bude pokynem k ukončení volné hry (zazvonění na rolničku, zvoneček, znělka písně, během které děti hry ukončují a uklízí hračky na svá místa)
- vhodné literární texty – Petiška, E.: *Pohádková čítanka (O čepici a knížce, str.45; tuto pohádku lze využít jako námět pro hru s reálnými rekvizitami – čepicí a knížkou)*, Ortnerová, G.: *Pohádky radí nejmenším (Věrka v Rozházelsku, str. 47; „terapeutické“ příběhy ze života dětí s průvodním slovem psychologa určeným rodičům a dospělým)*

Očekávané výstupy

- zacházet šetrně s vlastními i cizími pomůckami, hračkami, věcmi denní potřeby, s knížkami apod.
- zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony a po skončení činnosti po sobě uklidit (postarat se o hračky, pomůcky, udržovat pořádek, zvládat jednoduché úklidové práce, práce na zahradě apod.)
- respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla, přijímat vyjasněné a zdůvodněné povinnosti

10. Domlouváme se klidným hlasem, hluk nám škodí

Chodíme tak, abychom si neublížili

V ložnici se chováme tiše

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- většině dětí je hluk nepříjemný.
- děti vedeme k tomu, aby se tuto skutečnost neobávaly vyslovit nahlas a sdělit ji kamarádovi, který je hluchý.

- *rozhovory* – hovoříme s dětmi o tom, jak hluk může poškodit sluch a křik může poškodit naše hlasivky (dětí by měly vědět, že potřebují-li hovořit s kamarádem, přijdou k němu a nevolají na něj přes celou třídu) – „ubližovaly“ by nejen svým hlasivkám, ale zároveň by rušily i ostatní při jejich hře).

Očekávané výstupy

- rozlišovat, co prospívá zdraví a co mu škodí; chovat se tak, aby si dítě v běžných a jemu známých situacích neohrožovalo zdraví, bezpečí a pohodu svou ani druhých

11. Myjeme si ruce – před jídlem a po jídle, po použití toalety apod.

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- vzor učitelky (příklad)
- využití příběhu ze života dětí a pohádek, např. Petiška, E.: *Alenčina čítanka (Pohádka o bacilovi*, str. 129), Petiška, E.: *Pohádková čítanka (O koťátku*, str. 22)
- diskuse v kruhu, proč je nutné dodržovat hygienické návyky

Očekávané výstupy

- zvládnout sebeobsluhu
- uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky (starat se o osobní hygienu, přijímat stravu a tekutiny, umět stolovat, postarat se o sebe a své osobní věci, oblékat se, svlékat atd.)

12. Když jeden mluví, ostatní naslouchají

Vhodné příležitosti/Methodické poznámky

- *komunitní kruh*:

Vynikající metoda k osvojení této velmi důležité sociální dovednosti a toho, že **se v řeči střídáme, nasloucháme druhému a čekáme, až na nás dojde řada.**

Právo hovořit k tématu má ten, kdo drží předávaný předmět, na kterém se učitelka společně s dětmi dohodla (kamínek, mušlička, hračka). Tento **předmět** se stává **symbolem předávání slova**. Střídání, předávání slova a kooperace předpokládá, aby učitelka rozdělovala pozornost na celou skupinu, jak je to nejvíce možné. Platí **logická následovnost pořadí**, ve kterém někdo hovoří a někdo mlčí.

Děti mohou sledovat nebo poslouchat jen po krátkou dobu – snadno ztrácejí pozornost. Učitelka je může povzbudit k reakci tím, že pojmenuje, co se ve skupině děje. To od ní předpokládá pozorné sledování dětí, aby věděla, kdo, jak a co odpovídá.

Počítáme s tím, že dítě potřebuje **více času k předání informace** než dospělí a také potřebuje více času, než informace přijme. Tím, že pojmenujeme se souhlasným tónem to, co slyšíme nebo vidíme, že druhý dělá, dáváme mu najevo, že ho sledujeme a zůstáváme s ním v kontaktu. **Pojmenování** je tedy důležitým prvkem pro **navázání a udržení sociálního kontaktu**.

Očekávané výstupy

- vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách
- vést rozhovor, naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku (sledovat řečníka i obsah, ptát se)

13. Když je mi něco nepříjemné, řeknu to

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- pozorně sledujeme dění ve třídě a vztahy mezi dětmi, vycházíme pak z konkrétních situací a vedeme děti k osvojení dovednosti umět říci ne, vyjádřit nesouhlas, když je jim něco nepříjemné, a odmítnout komunikaci, která je jim nepříjemná.
- *diskuse v kruhu* – po ukončení her nebo činností hovoříme s dětmi o tom, jak se v průběhu her cítily, co jim bylo příjemné, co ne, v jaké roli se cítily dobře apod. – pomáháme dětem s pojmenováváním jejich pocitů.
- *komunitní kruh* – další důležitou sociální dovedností, kterou si děti osvojují prostřednictvím komunitního kruhu, je **dovednost aktivního odmítnutí**. Ten, k němuž dojde předmět, má právo zdržet se a nehovořit, aniž by cokoli vysvětloval. Přiznání tohoto práva je výrazem respektu společenství vůči jeho jednotlivým členům (k trénování této dovednosti děti mnoho příležitostí nedostávají).

Očekávané výstupy:

- uvědomovat si příjemné a nepříjemné citové prožitky (lásku, soucitění, radost, spokojenost i strach, smutek, odmítání), rozlišovat citové projevy v důvěrném (rodinném) a cizím prostředí
- uvědomovat si, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, že se mohou chovat neočekávaně, proti pravidlům, a tím ohrožovat pohodu i bezpečí druhých
- odmítat společensky nežádoucí chování (např. lež, nespravedlnost, ubližování, lhostejnost či agresivitu), chránit se před ním a v rámci svých možností se bránit jeho důsledkům (vyhýbat se komunikaci s lidmi, kteří se takto chovají)
- bránit se projevům násilí jiného dítěte, ubližování, ponižování apod.
- chovat se obezřetně při setkání s neznámými dětmi, staršími i dospělými jedinci, v případě potřeby požádat druhého o pomoc (pro sebe i pro jiné dítě)

14. Chráníme přírodu, vše živé

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- využití přirozených situací, např.:

Najdeme uhynulého ptáčka, uděláme mu hrobeček. (Dětem je třeba vysvětlit skutečnost, proč se uhynulých zvířat nesmíme dotýkat holýma rukama.)

Broučka, berušku či pavoučka, který se zatoulal do třídy, opatrně vyneseme na zahradu.

Květiny necháváme růst, aby se s nimi mohli těšit i ostatní (tzn. netrháme je ani nelámeme větve stromům – vysvětlujeme dětem, že i ony jsou živé a cítí).

- chovatelské a pěstitelské činnosti
- pobyt venku – celoroční pozorování přírody a jejích změn souvisejících s ročními obdobími (např. *pozorování jednoho konkrétního stromu a péče o něj; stromek můžeme společně s dětmi zasadit, když je horko, můžeme mu přinést v lahvích vodu, zalévat ho, kypřit mu půdu* apod.)
- lze využít literárních textů – půvabné lyrické příběhy s přírodní tematikou věnované živé i neživé přírodě – Baumvolová, R.: *Hlasy v trávě (Kámen a potůček, Jakou řečí mluví voda, Pavouček kouzelník, Hlemýžďí cestování, Dobré jitro broučku, Zvědavý vítr, Vděčná slunečnice* ad.), Ortnerová, G.: *Pohádky radí nejmenším (Ocelixové a Gumánci, str. 117; tato pohádka může inspirovat k hrám s ekologickou tematikou).*
- hry s ekologickou tematikou (Čížková, Z.: *Ekologická výchova nejmenších a malých – Projekty; Námětník*), dramatické hry (hry na rozvoj smyslového vnímání)
- výukové pořady ekologických center (zde v Českých Budějovicích by chtěl žít každý *Casiopea*)

Očekávané výstupy:

- být citlivý ve vztahu k živým bytostem, k přírodě

- mít povědomí o významu životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka, uvědomovat si, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí
- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat, všimnout si nepořádku a škod, upozornit na ně
- pomáhat pečovat o okolní životní prostředí (dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, starat se o rostliny, spoluvytvářet pohodu prostředí, chránit přírodu v okolí, živé tvory apod.)

15. Každý něco umí, všichni jsme důležití

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- konkrétní činnosti, při kterých děti povzbuzujeme a oceňujeme, co se jim povedlo (to, co se zdařilo, též slovně pojmenováváme, aby dítě mělo možnost uvědomit si své silné stránky – důležité pro utváření zdravého sebepojetí).
- všechny hry a činnosti zaměřené na spolupráci ve skupině (postupně zapojujeme děti do činností ve skupinách a podporujeme radost z výsledků společné činnosti).
- využití vhodných literárních textů – např. Košková, D.: lepoporelo *Domeček* (obdobu pohádky *Boudo, budko*):

Zvířátka se rozhodla postavit si domeček nový, rozdělila si mezi sebou úkoly a každý svým přičiněním přispěl ke společnému dílu – cvrček v roli architekta nakreslil plán, ježek navozil dřevěné klády na stavbu stěn domečku, žabka nanosila vodu a bláto na utěsnění zdí a veverka nasbírala semena šišek, která použila na výrobu střechy. To bylo potom radosti z nového domova!

Očekávané výstupy:

- chápat, že všichni lidé (děti) mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný (jinak vypadá, jinak se chová, něco jiného umí či neumí apod.), že osobní, resp. osobnostní odlišnosti jsou přirozené
- začlenit se do společenství, zařadit se mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti
- osvojit si některé interaktivní komunikační dovednosti verbální i neverbální, kooperativní dovednosti

16. Vážíme si práce druhých

Vhodné příležitosti/Metodické poznámky

- přímá pozorování
- exkurze do knihoven, k hasičům, do školní kuchyně, prádelny při MŠ atp.
- rozhovory s dětmi o tom, co dělají jejich rodiče, co by chtěly dělat ony samy; jak a s čím doma pomáhají (posilování přirozených vztahů dítěte k rodině).
- dobrovolná pomoc mamince při domácích pracích a tatínkovi při „kutilství“ (vysvětlujeme dětem možnosti jejich pomoci rodičům a význam této pomoci pro život rodiny)
- výroba drobných dárečků sourozencům, obyvatelům domova důchodců apod. s cílem potěšit druhé, udělat jim radost
- vytváříme povědomí o práci zaměstnanců MŠ, s nimiž jsou děti v každodenním kontaktu – projevujeme uznání a úctu k jejich práci – příklad učitelky
- přirozené situace v MŠ – příklady:

Dětem chutná oběd. Učitelka: „To nám paní kuchařky dneska uvařily dobrý oběd, zatímco my jsme si hráli, cvičili, zpívali, ony škrábaly brambory, čistily zeleninu do polévky, obalovaly řízky, abychom si mohli v poledne pochutnat. Myslím, že paní kuchařky by velmi potěšilo, kdybyste jim to, že vám oběd chutná, řekli.“

Při stolování učitelka děti upozorní: „Vidím, že dneska máme nové čisté ubrusy. Paní v prádelně si daly záležet a krásně je vyžehlily (pojem žehlení je dětem bližší v souvislosti s domácími pracemi maminky než pojem mandlování), to nám bude hned lépe chutnat. (Z vlastní zkušenosti mám ověřeno, že se potom děti snaží jíst tak, aby nenabryndaly a ubrusy nám zůstaly čisté co nejdéle.)

Je odpoledne, probíhá volná hra, děti se postupně rozcházejí domů. Paní Marcelka (provozní pracovnice oslovujeme jménem a vykáme jim – neříkáme paní uklízečko) převléká postýlky. Jdu jí pomoci a děti se bez vyzvání připojují a s nadšením pomáhají – přinášejí nám čisté povlázky a odnáší povlečené polštářky a příkrývky na lehátka. Je na nich vidět, že je to těší a baví.

Čas podzimních plískanic. Vracíme se z vycházky. Bláto se našim botám nevyhnulo. Pečlivě si je čistíme o rohožku, abychom nepošlapali čistou podlahu.

Maličkosti, že? Mnohdy si ani neuvědomujeme, jak moc důležité.

Očekávané výstupy:

- chovat se zdvořile, přistupovat k druhým lidem, k dospělým i k dětem bez předsudků, s úctou k jejich osobě, vážit si jejich práce a úsilí